

GLASOVNI SISTEM

Glasovni sistem srpskog jezika čine:

- a) samoglasnici ili vokali – a, e, i, o, u;
- b) suglasnici ili konsonanti – p, b, t, d, k, g, s, z, š, ž, f, h, c, č, dž, ć, đ;
- c) glasnici ili sonanti – v, r, l, n, m, j, lj, nj.

Samoglasnici se mogu podeliti prema horizontalnom i vertikalnom položaju jezika pri njihovom izgovoru.

stepen uzdignutosti jezika prema nepcu	horizontalni položaj jezika prema nepcu		
	prednji	srednji	zadnji
visoki	i		u
srednji	e		o
niski		a	

Glasnici se pak mogu podeliti prema mestu i načinu artikulacije.

po mestu artikulacije	po načinu tvorbe		
	spiranti	likvide	nazali
usneni i zubno-usneni	v		m
alveolarni		l, r	n
prednjonepčani	j	lj	nj

Suglasnici se, takođe, dele prema mestu artikulacije i prema načinu tvorbe.

po mestu artikulacije	po načinu tvorbe		
	plozivi	afrikate	frikativi
dvousneni	b / p		
zubno-usneni			f
zubni	d / t	c	z / s
prednjonepčani		đ / ć dž / č	ž / š
zadnjonepčani	g / k		h

Prema zvučnosti razlikuju se zvučni i bezzvučni suglasnici, dok su svi samoglasnici i glasnici uvek zvučni.

zvučni suglasnici	b	g	d	đ	ž	z	dž			
bezzvučni suglasnici	p	k	t	ć	š	s	č	f	h	c

GLASOVNE PROMENE

Srpski jezik obiluje različitim glasovnim promenama, kako onim koje su još uvek žive i koje se dešavaju (skoro) bez izuzetka tako i onim koje se danas mogu posmatrati samo kroz pojedine morfološke i tvorbene kategorije u kojima su njihovi rezultati vidljivi. Najvažnije među njima će biti ukratko predstavljene.

Jednačenje suglasnika po zvučnosti javlja se u slučajevima kada se bezvučni i zvučni suglasnici nađu jedan pored drugog. Drugi suglasnik uvek deluje na prvi: kada se zvučni suglasnik nađe ispred bezvučnog, postaje bezvučan i obrnuto – kada se bezvučni suglasnik nađe ispred zvučnog, postaje zvučan.

Primeri

b → p: Srbija → srpski

d → t: sladak → slatka

k → g: burek → buregdžija

č → dž: učiti → udžbenik

Ova pojava u pisanju izostaje u spojevima **ds** i **ds̄**: *predsednik*, *podšišati*, u reči *vođstvo*, zatim u nekim rečima s prefiksima: *predturski*, *podtekst*, kao i u mnogim rečima stranog porekla: *Vašington*.

Jednačenje po mestu izgovora ostvaruje se u slučajevima kada se zubni suglasnici **z** i **s** nađu ispred prednjonepčanih glasova: **ć, đ, č, dž, lj, nj, š** i **ž**. Oni se tada zamenjuju glasovima **š** i **ž**. Takođe, kada se **n** nađe ispred **b**, ono prelazi u **m**.

Primeri

s → p: misao → mišlju

z → ž: paziti → pažljiv

n → m: stan → stambeni

Gubljenje suglasnika ostvaruje se u primerima u kojima se dva ista suglasnika nađu jedan pored drugog. Takođe se suglasnici **t** i **d** gube ispred **c, č, dž, ć, đ**.

Primeri:

pet + deset → ped-deset → pedeset

zadatak → zadataci → zadaci

otac → otca → oca

Tročlane suglasničke grupe **stn, stl, stk, stm, zdb, štn** svode se na dvočlane gubljenjem suglasnika **t** i **d**.

Primer:

t → / : častan → časna

Suglasnik **s** gubi se ispred **ć, č, š, ž** u izvedenicama na **-ski** i **-stvo**.

Primer:

junak + ski → junački → junački

Palatalizacija je promena suglasnika **k, g, h** u **č, ž, š** ispred **e** i **i** u:

a) vokativu jednine imenica muškog roda: junak → junače;

b) u množini imenica **oko** i **uho**: oko → oči, uho → uši;

c) u izvedenim rečima: knjiga → knjižica;

č) u nekim oblicima prezenta: peći → pek- → pečem.

Palatalizacija izostaje u slučajevima kada se ispred **k, g, h** nađe još jedan suglasnik, npr. kockica.

Sibilarizacija (ili **druga palatalizacija**) podrazumeva prelazak suglasnika **k, g, h** u **c, z, s** ispred vokala **i** u:

- a) množini imenica muškog roda: radnik → radnici;
- b) dativu i lokativu jednine imenica ženskog roda: biblioteka → biblioteci;
- c) u imperativu nekih glagola: peći → pek- → peci;
- č) pri izvođenju glagola nesvršenog vida od glagola svršenog vida: maknuti → micati.

Sibilarizacija izostaje u:

- a) imenicama čija se osnova završava na **ck, čk, ćk, zg, sh** (kocki, tački);
- b) imenicama sa značenjem bića (Branki, novinarki);
- c) imenicama stranog porekla (vagi, kolegi);
- č) kraćim imenicama gde bi se osnova suviše izmenila (baki, zeki).

Jotovanje je glasovna promena koju izaziva glas **j** kada se sa nepalatalnim glasom ispred sebe udružuje i daje nov, palatalan glas. Rezultati jotovanja:

t + j → ć	k + j → č	p + j → plj
d + j → đ	g + j → ž	b + j → blj
l + j → lj	h + j → š	v + j → vlj
n + j → nj	c + j → č	m + j → ml
s + j → š		
z + j → ž		

Jotovanje se javlja u:

- a) prezentu nekih glagola: kretati → krećem;
- b) trpnom pridevu nekih glagola: roditi → rođen
- c) glagolima nesvršenog vida dobijenim od glagola svršenog vida: platiti → plaćati;
- č) komparativu nekih prideva: mlad → mlađi;
- ć) instrumentalu jednine imenica ženskog roda na suglasnik: krv → krvlju;
- d) tvorbi reči: grana → granje.

Prelazak l u o ostvaruje se na kraju reči i sloga u:

- a) radnom glagolskom pridevu u jednini muškog roda

muški rod	ženski rod	srednji rod
dao	dala	dalo
pevao	pevala	pevalo

- b) u nekim pridevima muškog roda

muški rod	ženski rod	srednji rod
beo	bela	belo
ceo	cela	celo

c) u nekim imenicama muškog roda

nom. jd.	gen. jd.
vo	vo <u>la</u>
pepeo	pepe <u>la</u>

č) u promeni imenica muškog roda

nom. jd.	gen. jd.
gledalac	gleda <u>oca</u>

Ova promena nije zahvatila novije reči stranog porekla: gol, general, metal, hotel.

Nepostojano a javlja se u:

a) nominativu jednine i genitivu množine nekih imenica muškog roda

nom. jd.	gen. jd.	gen. mn.
početak	počet <u>ka</u>	počet <u>aka</u>

b) samo u nominativu jednine nekih imenica

nom. jd.	gen. jd.	nom. mn.
orao	or <u>la</u>	orlovi

c) samo u genitivu množine nekih imenica

nom. jd.	gen. mn.
koncert	koncer <u>ata</u>
basna	bas <u>ana</u>
pismo	pis <u>ama</u>

č) nekim pridevima i zamenicama u nominativu jednine muškog roda

muški rod	ženski rod	srednji rod
dobar	dob <u>ra</u>	dob <u>ro</u>
takav	tak <u>va</u>	tak <u>vo</u>

ć) radnom glagolskom pridevu muškog roda u jednini

muški rod	ženski rod	srednji rod
došao	doš <u>la</u>	doš <u>lo</u>